

ФІЛОСОФІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

PHILOSOPHY COOPERATION OF CIVIL SOCIETY AND LOCAL AUTHORITIES IN THE CONTEXT OF SOCIAL AND POLITICAL INTERACTION

У статті розглядаються проблеми функціонування місцевого самоврядування в громадянському суспільстві у форматі консолідації інтересів окремо взятої особистості з інтересами суспільства і держави; висвітлюються філософські аспекти співробітництва громадянського суспільства і місцевого самоврядування в контексті соціально-політичної взаємодії в інтересах як окремої особистості, так і суспільства взагалі; проаналізовано специфіку влади самоврядних територій; узагальнені соціальні аспекти взаємозв'язку і взаємовпливу громадянського суспільства та місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцеве самоврядування, громадянське суспільство, особистість, свобода, цінності, держава, територіальні утворення.

В статье рассматриваются проблемы функционирования местного самоуправления в гражданском обществе в формате консолидации интересов отдельно взятой личности с интересами общества и государства; освещаются философские аспекты сотрудничества гражданского

общества и местного самоуправления в контексте социально-политического взаимодействия в интересах как отдельной личности, так и общества вообще; проанализирована специфика власти самоуправляющихся территорий; обобщены социальные аспекты взаимосвязи и взаимовлияния гражданского общества и местного самоуправления.

Ключевые слова: местное самоуправление, гражданское общество, личность, свобода, ценности, государство, территориальные образования.

The article deals with problems in the functioning of local government in civil society in the form of consolidation of interests of a single individual with the interests of society and the state; highlights the philosophical aspects of cooperation of civil society and local authorities in the context of social and political interaction in the interests of both the individual, and society in general so; Specificity of self-government areas; generalized social aspects of the relationship and mutual influence of civil society and local government.

Key words: local government, civil society, identity, freedom, values, state, territorial entities.

УДК 316.325+141

Костючков С.К.,

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціології
Херсонський державний університет

Постановка проблеми. У переліку основних дослідницьких напрямів суспільних наук, зокрема соціології, проблема взаємовідносин людини, суспільства й держави посідає чільне місце, оскільки даний аспект має переважаюче значення в умовах формування не тільки сучасної демократичної держави з розвитком громадянським суспільством і місцевим самоврядуванням, але і якісно нової політичної конфігурації світоустрою, котрий ґрунтується на загальних, детермінованих історичними умовами принципах.

Аналіз досліджень і публікацій. Велику теоретичну базу для дослідження проблем громадянського суспільства та місцевого самоврядування становлять роботи зарубіжних учених, котрі розробили й узагальнили способи і методи даного дослідження, зробили прогнози про характер розвитку інститутів громадянського суспільства та самоврядування на локальному рівні в політичних, соціальних та економічних умовах. Заслужують на увагу роботи Дж. Александера, Е. Арато, Г. Віарда, К. Гаджиева, Д. Кіна, Дж.Л. Коена, М. Неоклеоса, В. Нолла, Ю. Резника, С. Тарнера, Дж. Холла та інших. Дана проблема отримала розвиток

у наукових розвідках вітчизняних дослідників: Б. Андресюк, О. Бандурки, І. Кального, О. Лиска, М. Орзіха, А. Ткачука, Н. Томенка та інших. Питанням специфіки місцевого самоврядування, його культурним, соціальним, економічним, політичним і правовим аспектам присвячені роботи закордонних авторів – Г. Альдтфера, Р. Бетлі, А. Нортонна, Дж. Стокера, Х. Шоддера, Г. Штмпфла. Дані проблеми знайшли відображення і в працях вітчизняних дослідників – В. Борденюка, А. Колодія, В. Кравченка, О. Лазор, В. Пархоменка, А. Ткачука, А. Філатова, А. Швецової, О. Шоркіна та інших.

Мета дослідження – розглянути проблеми функціонування місцевого самоврядування в громадянському суспільстві у форматі єдності інтересів окремо взятої особистості з інтересами суспільства і держави; загострити увагу на філософських аспектах співробітництва громадянського суспільства і місцевого самоврядування у контексті соціально-політичної взаємодії в інтересах як окремої особистості, так і суспільства взагалі; проаналізувати специфіку влади самоврядних територій; узагальнити соціальні аспекти взаємозв'язку і взаємовпливу громадян-

ського суспільства та місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу.

Характерною рисою сучасного етапу історичного розвитку України є політизація всіх сфер суспільного життя, модернізація відносин між різними соціальними групами, політичними партіями, громадськими інститутами. Масштабні зміни в соціально-політичному розвитку російської держави обумовлені процесами економічного реформування, демократизації, формуванням громадянського суспільства, в якому можлива і необхідна реалізація всіх прав і свобод людини. Демократія в Україні атрибутована всіма основними ознаками, характерними для даної форми правління: реальними є поділ влади, багатопартійність, вільні вибори, рівність політичних прав громадян. В умовах демократії значну роль у системі державного устрою відіграють органи місцевого самоврядування. У результаті розмежування повноважень різних рівнів влади органи місцевого самоврядування в демократичному суспільстві володіють реальними можливостями вирішувати питання в обсязі своїх повноважень, визначених відповідними нормативно-правовими актами. Місцева влада у багатьох напрямках забезпечує повсякденні функціональні потреби громадян, тому соціальний статус і обсяг повноважень місцевих органів влади є своєрідними індикаторами демократичності суспільства. Через інститут органів місцевого самоврядування член громадянського суспільства може реалізувати свої потреби в політичній, соціальній, економічній та духовній сферах.

Інститут місцевого самоврядування виконує вирішальну роль у процесі становлення громадянського суспільства, оскільки всі права громадян і масові форми суспільних проявів потенціуються, акумулюються і в кінцевому підсумку реалізуються в локальних територіальних утвореннях, які формують фундамент громадянського суспільства.

Місцеве самоврядування, розглянуте в ракурсі взаємодії чотирьох елементів суспільної взаємодії (особистість, держава, громадянське суспільство, місцеве самоврядування), реалізує закладений у ньому потенціал у форматі консолідації інтересів окремо взятої особистості з інтересами суспільства і держави.

Однією з особливостей місцевого самоврядування є широта спектру його застосування в питаннях оптимізації суспільного життя, що може бути виражено такими положеннями:

1. В умовах місцевого самоврядування підвищується фінансова самостійність територіальних утворень, органи місцевого самоврядування забезпечуються правом контролю за формуванням і розподілом бюджетних коштів. Наявність у органів місцевого самоврядування власного бюджету стимулює їх фінансову активність, підвищує рівень соціальної захищеності населення, стимулює підприємництво, розвиток виробництва, розширення сфери послуг для представників територіальної общини.

2. Місцеві громади позиціонуються як повноправні суб'єкти економічних відносин, набувають реальне право самостійно володіти, користуватися і розпоряджатися на свій розсуд муніципальним майном; ведення органами місцевого самоврядування самостійної господарської діяльності сприяє зміцненню їхньої економічної бази, від стану якої безпосередньо залежить якість життя не тільки конкретної територіальної одиниці, але й усїєї країни.

3. В умовах місцевого самоврядування територіальні утворення локального масштабу в законному порядку наділяються правами і можливостями вирішувати політичні, економічні, соціальні та культурні питання місцевого рівня, враховуючи інтереси населення і специфіку даної території; при цьому територіальні громади і утворені ними органи місцевого самоврядування наділяються повноваженнями – сукупністю прав і обов'язків, що стосуються практично всіх аспектів життя населення, зокрема: формування та наповнення місцевого бюджету, управління комунальним господарством, діяльність закладів освіти й охорони здоров'я, розвиток транспорту та інфраструктури населеного пункту, житлове будівництво. Такий досить широкий діапазон повноважень надає органам місцевого самоврядування можливість своєчасно й адекватно реагувати на нагальні проблеми місцевих громад.

4. Місцеве самоврядування формує сприятливі умови для розвитку реального народовладдя; населення територіального утворення наділяється свободою вибору і використання різноманітних

форм безпосереднього волевиявлення, гарантованого Конституцією України; через систему місцевих виборів формуються представницькі органи, які у своїй діяльності враховують думку виборців; реальна участь громадян, мешканців конкретних територій, у вирішенні питань локального масштабу підвищує рівень їхньої політичної культури, інтегрує кожного конкретно взятого громадянина в процес управління державою.

Основними функціями органів самоорганізації населення є: створення умов для участі громадян у вирішенні питань місцевого значення (задоволення їхніх соціальних, культурних, побутових потреб), участь жителів у процесі соціально-економічного, культурного розвитку даної території.

У віданні органів самоорганізації населення знаходяться такі питання:

- облік громадян, які проживають на даній території, за певними ознаками (вік, місце роботи або навчання), розгляд їх звернень;

- захист інтересів жителів мікротериторіальних утворень у відповідній міській раді, здійснюваний за допомогою депутатів;

- внесення пропозицій до проектів місцевих програм розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць і до проектів місцевих бюджетів;

- здійснення контролю за якістю наданих громадянам житлово-комунальних послуг та якістю проведення ремонтних робіт;

- організація на добровільних засадах участі населення у здійсненні природоохоронних заходів, проведення робіт з озеленення та благоустрою вулиць, дворів, парків, скверів;

- організація допомоги особам похилого віку та іншим категоріям соціально незахищених громадян.

Відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування (стаття 10) «органи місцевого самоврядування мають право, здійснюючи свої повноваження, співпрацювати в рамках закону, створювати консорціуми з іншими органами місцевого самоврядування для виконання завдань, що становлять спільний інтерес» [7].

Ключовим (у філософському розумінні) поняттям місцевого самоврядування є свобода, як умова й спосіб людського самовираження в соціальній групі та у

суспільстві загалом. У складі територіальної громади людина репрезентує себе як особистість автономна і суверенна, солідаризована добровільно з іншими членами суспільства, здатна самостійно генерувати ціннісні орієнтири, норми й правила, за якими людина має намір вибудовувати модель власного життя, враховуючи разом із тим, що ця модель не за всіма параметрами буде співпадати з орієнтирами, нормами й правилами інших індивідів. Подібне положення цілком відповідає класичній формулі громадянського суспільства – «Усі різні – всі рівні», але якщо в суспільстві відсутня свобода або вона не має абсолютної цінності, місцеве самоврядування має чисто декларативний характер, що характерно для тоталітарних та авторитарних політичних режимів.

Місцеве самоврядування виникає там й тільки тоді, де і коли держава втрачає змогу повноцінно виконувати функцію регламентації суспільних відносин. Воно виникає там, де формуються передумови світоглядного плюралізму й громадянського компромісу, де складається сукупність суспільних інститутів, які мають власний соціальний статус та можливість продуктивного діалогу з державними органами. У філософському аспекті базовими ціннісними поняттями місцевого самоврядування в громадянському суспільстві виступають справедливість, солідарність та згода. В умовах перехідного періоду суспільство обтяжене чинниками світової глобалізації та рудиментами радянської минульщини, що актуалізує проблему забезпечення необхідного мінімуму справедливості й солідарності в ньому [5].

Інтегруючи громадські колективи в процес вирішення проблем локального рівня, місцеве самоврядування сприяє подоланню традиційного пострадянського патерналізму й етатизму, формуванню громадянської політичної культури і нового типу особистості – активної, ініціативної, що не очікує життєвих благ тільки від держави, особистості, для якої основними ціннісними орієнтирами стануть ідеали свободи і демократії. Однією з найважливіших якісних характеристик місцевого самоврядування є його інтегруюча роль, яка полягає в актуалізації в суспільстві ідей солідарності, розвитку взаєморозуміння і взаємодопомоги між громадянами, принципи місцевого

самоврядування об'єднують громадян, які проживають у межах муніципального утворення, надаючи їм реальні можливості для вирішення спільних проблем, незалежно від соціального і майнового статусу кожної людини, її національної приналежності, релігійних переконань, політичних симпатій та ін. На рівні місцевого самоврядування доцільно реалізувати діяльність національно-культурних автономій, тому даний суспільний інститут представляється ефективним інструментом подолання нинішнього «атомізованого» стану українського суспільства, а також відродження його історичних, етнонаціональних і культурних традицій.

Функціональні принципи самоврядування на локальному рівні та концептуальні засади громадянського суспільства навіть у першому наближенні демонструють певну єдність у такому:

1. Базовим є принцип добровільності та взаємодопомоги.

2. Діє правило індивідуальної та групової ініціативи та підприємництва.

3. Наявне принципово чітке визначення громадянами власних потреб і необхідних дій в інтересах громади або об'єднань.

4. Однією з визначальних є ідея реалізації творчого потенціалу громадян та їх об'єднань, здатності їх до самоорганізації.

5. Існують демократичні засади, що пронизують діяльність громадських інститутів за обов'язкової умови відкритості та прозорості процесів, що відбуваються в них.

6. Дієвим є принцип, який передбачає і гарантує дотримання інтересів, виражених меншістю членів територіального утворення або громадського об'єднання.

Взаємозв'язок і взаємовплив громадянського суспільства та місцевого самоврядування опосередковані функціонуванням солідарних спільнот громадян і можуть бути визначені такими положеннями: місцеве самоврядування, як соціально-політичний інститут по відношенню до громадянського суспільства, вирішує проблеми групових інтеракцій між об'єднаннями, фондами, спілками, товариствами, пов'язаними між собою за ознакою територіальності; місцеве самоврядування організовує життя соціуму на рівні територіальних утворень, забезпечує партнерські відносини між громадянами і суспільством.

У свою чергу, громадянське суспільство по відношенню до місцевого самоврядування:

– створює передумови консенсусу між органами державної влади та територіальними громадами;

– стимулює соціальну активність громадян – членів локального утворення;

– контролює діяльність органів місцевого самоврядування та механізм розподілу благ у суспільстві (з використанням інституту громадського контролю);

– створює позитивний імідж місцевого самоврядування в суспільстві на різних рівнях – від загальнонаціонального (глобального) до районного, сільського або селищного (локального);

– представляє інтереси членів територіальної громади на місцевому, регіональному та державному рівнях.

У широкому розумінні філософію співробітництва громадянського суспільства і місцевого самоврядування в умовах масштабного реформування усіх сфер суспільного життя слід розуміти як продукування нової комунікаційної стратегії взаємодії суб'єктів соціуму – громадян, компонентів громадянського суспільства, державних структур – на основі взаєморозуміння, взаємодопомоги, консенсусу і компромісу. У процесі подібної комунікації мають бути гармонійно поєднаними інтереси особистісні й колективні, суспільні та державні, місцеві й загальнонародні, які імпліцитно спрямовуються до єдиної мети – досягнення максимального в конкретних умовах суспільного блага.

Варто відзначити, що в Україні інститут місцевого самоврядування ще не набув належної юридично-правової та організаційно-адміністративної регламентації. Практика здійснення місцевого самоврядування в умовах незалежної України показала, що розмитість його політичної ролі в ряду інших суспільних інститутів не призводить до бажаного рівня ефективності процесу демократизації вітчизняного соціуму.

Висновки. Передумови для подальшого розвитку інституту місцевого самоврядування та формування громадянського суспільства в Україні є. Проте слід визнати очевидним і той факт, що в сучасному українському суспільстві недостатньо високим є рівень обліку та координації інтересів різних груп населення, наявними є незначна підтримка різними соціальними категоріями прийнятих на державному рівні рішень, непослідовне проведення в життя політики громадянського єднання – все це

повинно бути у сфері постійної уваги органів державного управління. Вельми актуально в сучасному суспільстві звучать ідеї духовного відродження, національної гордості, загальнонародного патріотизму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Автономов А.С. У истоков гражданского общества и местного самоуправления (очерки) / А.С. Автономов. – М. : Формула права, 2002. – 80 с.
 2. Андрусюк Б.П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / Б.П. Андрусюк ; НАН України, Ін-т нац. відносин і політології. – К. : Інформаційно-видавничий центр, 1997. – 222 с.

3. Бандурка О.М. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть / О.М. Бандурка, В.А. Греченко. – Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. – 304 с.

4. Борденюк В. Деякі аспекти співвідношення місцевого самоврядування, держави і громадського суспільства в Україні / В. Борденюк // Право України. – 2001. – № 12. – С. 24–28.

5. Гражданское общество в эпоху тотальной глобализации / научн. ред. проф. И.И. Кальной, доц. А.В. Горбань. – Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2011. – 648 с.

6. Григорьев В.А. Эволюция местного самоуправления: отечественная и зарубежная практика: монография / В.А. Григорьев. – К. : Истина, 2005. – 424 с.

7. Европейская хартия местного самоуправления. – Страсбург, 1985. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://conventions.coe.int/treaty/rus/Treaties/Html/122.htm>